

บทที่ 1

ภูมิหลัง

แนวทางการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555–2559) ได้จัดทำขึ้นในช่วงเวลาที่ประเทศไทยต้องเผชิญกับสถานการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงกว่าช่วงที่ผ่านมา ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8–10 สังคมไทยได้อัญเชิญหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ไปประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน สังคม จนถึงระดับประเทศ ซึ่งได้มีส่วนเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคงท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ทุกภาคส่วนในสังคมไทยเห็นพ้องร่วมกันน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่อง เพื่อมุ่งให้เกิดภูมิคุ้มกันและมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม เพื่อให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11)

งานหัตถกรรมพื้นบ้านจัดเป็นงานศิลปะที่เก่าแก่อยู่คู่กับโลกดังมีหลักฐานปรากฏให้เห็นว่ามนุษย์ได้มีการประดิษฐ์คิดทำงานหัตถกรรมพื้นบ้านหลายพันปีมาแล้วโดยสันนิษฐานกันว่าแรกเริ่มในการทำงานหัตถกรรมพื้นบ้านนั้นมนุษย์เราอาจจะใช้ความสามารถประดิษฐ์สิ่งที่ต้องการต่อมามนุษย์ก็มีพัฒนาการงานจักสานให้มีรูปแบบที่สวยงามตรงกับความต้องการใช้สอยตามสภาพการใช้งาน ไม่มีการจดบันทึกวิธีการทำซึ่งการเรียนรู้งานหัตถกรรมพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่นส่วนใหญ่แล้วก็จะเป็นการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษโดยวิธีการในการสืบทอดเป็นการบอกต่อและฝึกฝนเพื่อให้เกิดความชำนาญ เมื่อชำนาญแล้วก็จะเกิดการผลิตตามกันมามากกว่าที่จะเรียนรู้ตามหลักทฤษฎีหรือมีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนซึ่งลักษณะของงานหัตถกรรมที่ทำกันนี้แสดงออกถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษซึ่งกรรมวิธีในการผลิตต่างๆ ที่ทำกันจะเป็นไปตามธรรมชาติที่เรียบง่ายและมีความกลมกลืนกันทำให้เกิดความสวยงามเป็นลักษณะเฉพาะถิ่นมีลักษณะการทำและคุณค่าทางจิตใจมากกว่าซึ่งจะแตกต่างไปจากสินค้าที่ผลิตโดยกระบวนการอุตสาหกรรมที่มีแพร่หลายอยู่ในปัจจุบัน (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. 2536 : 12)

กล่าวได้ว่าหัตถกรรมพื้นบ้านในอดีตเป็นผลงานที่ได้สร้างขึ้นมาโดยเริ่มจากเพื่อประโยชน์ในการใช้สอยประดับตกแต่งให้เกิดความสวยงาม ผลงานแต่ละชิ้นยังมีความสำคัญต่อการบอกเล่าถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชนเพราะผลงานแต่ละชิ้น ในภูมิภาคที่แตกต่างกันก็จะบอกเล่าเรื่องราวของชุมชนนั้นให้เราทราบถึงชีวิตความเป็นอยู่ ความคิด ความฝันหรือความพึงใจของคน ในหมู่บ้านนั้นๆ เป็นลักษณะเฉพาะตัวซึ่งผู้พบเห็นอาจบอกได้ทันทีว่าผลงานชิ้นนั้นทำมาจากที่ใดชุมชนใดซึ่งเราเรียกลักษณะเฉพาะตัวรวมกันว่าเอกลักษณ์

โลกปัจจุบันเป็นโลกแห่งข้อมูลข่าวสารที่แพร่หลายทั่วถึงกัน ได้อย่างรวดเร็ว ไร้พรมแดน สภาพดังกล่าวมีส่วนกระทบถึงวิถีชีวิตของพลเมืองโดยทั่วไปเพราะเป็นสภาพที่เอื้ออำนวยในการรับและถ่ายโอนเอาศาสตร์หรือภูมิปัญญาตะวันตกเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาประเทศและพัฒนาผลผลิต ตลอดจนการดำเนินชีวิต อย่างมิได้มีการปรับปรนกับภูมิปัญญาไทยที่มีความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นที่เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ทำให้ชุมชนชนบทประสบปัญหาดังที่กล่าวไว้ว่าชุมชนล่มสลาย อันมีผลรวมไปถึงความทรุดโทรมของสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง การพยายามใช้กลไกทางการศึกษาจากเงื่อนไขที่เปิดโอกาสให้มีการพัฒนาหลักสูตร ตามความต้องการของท้องถิ่นเป็นช่องทางในการประยุกต์เอาภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่มีจุดเด่น ที่สามารถพิสูจน์ตัวเองในการยืนหยัดอยู่รอดได้ ท่ามกลางกระแสการล่มสลายของชุมชนและการทรุดโทรมของสิ่งแวดล้อมดังกล่าว มาสู่หลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ในแนวทางของการคิดปฏิบัติจริงจากการประยุกต์ปรับปรนภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาไทยกับภูมิปัญญาสากล เพื่อให้ผู้เรียนค้นพบคุณค่าภูมิปัญญาที่มีในท้องถิ่นที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตของชุมชน และสามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด นำมาซึ่งคุณภาพที่สงบสันติสุขของบุคคล ชุมชน และชาติ การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจ สังคม (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเครื่องบ่งชี้ที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของชุมชนในท้องถิ่นที่ได้รับบริการส่งต่อสืบสานกันมาจนเป็นวัฒนธรรมประจำในแต่ละท้องถิ่นเป็นมรดกตกทอดจากคนรุ่นปู่ย่าตายายมาสู่รุ่นลูกหลาน ในปัจจุบันภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมีหลากหลายประเภท ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ สัมผัสของบรรพบุรุษตั้งแต่ครั้งอดีตถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบัน ภูมิปัญญา มีทั้งที่เป็นคำสอนที่สั่งสอนในการประพฤติปฏิบัติ ทั้งที่เป็นการประกอบสัมมาอาชีพ เป็นอาหารการกิน ที่อยู่อาศัย เครื่องใช้สอยในการดำรงชีวิตประจำวันภูมิปัญญา

ด้านการรักษาพยาบาล ศิลปะบันเทิงการแสดงทั้งหลายรวมถึงสิ่งของที่ใช้ในการประดับตกแต่งบ้านเรือนให้สวยงามในแต่ละท้องถิ่นจะมีสิ่งที่แสดงถึงภูมิปัญญาที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเองแตกต่างกันไป ภูมิปัญญาบางอย่างอาจมีให้เห็นได้ทั่วไปในหลายพื้นที่ แต่ภูมิปัญญาบางอย่างจะมีให้เห็นได้เพียงเฉพาะในบางพื้นที่เท่านั้น (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2540 : 15)

การถ่ายทอดความรู้เรื่องเครื่องจักสานซึ่งเป็นงานหัตถกรรมเก่าแก่อย่างหนึ่งที่มีมานานและได้มีการพัฒนาตลอดเวลาโดยอาศัยการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง การดำรงชีวิตประจำวันของชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้มองการศึกษามาเกี่ยวข้อง การเรียนรู้ต่างๆ อาศัยวิธีการฝึกหัดและบอกเล่าซึ่งไม่เป็นระบบในการบันทึก สะท้อนให้เห็นการเรียนรู้ ความรู้ที่สะสมและสืบทอดกันมาจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันหรือที่เรียกกันว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นดังนั้นกระบวนการถ่ายทอดความรู้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นคงอยู่ต่อเนื่องและยั่งยืน (ชูเกียรติ ลี้สุวรรณ. 2535 : 17)

ชาวบ้านทำเครื่องจักสานไม้ไผ่ขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือเครื่องใช้โดยใช้วัตถุดิบไม้ไผ่จากธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาแปรรูป ไม้ไผ่แม้จะเป็นที่รู้จักกันทั่วประเทศ แต่การจักสานไม้ไผ่ที่บ้านหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีเอกลักษณ์และแตกต่างจากที่อื่นเพราะเป็นงานจักสานที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นได้พัฒนา ลวดลายขึ้นมาจากการประยุกต์จากลายผ้า คือ ลายจิด ที่มีความละเอียดอ่อนแสดงให้เห็นถึงฝีมือและความอดทนตั้งใจทุ่มเทให้กับงานที่ทำ และเป็นเอกลักษณ์ของภาคอีสาน (กรมศิลปากร. 2537 : 55) เครื่องจักสานไม้ไผ่ลายจิดเป็นภูมิปัญญาของชาวผู้ไท ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เดิมนั้นเครื่องจักสานทำขึ้นมาเพื่อใช้ประโยชน์ในครัวเรือนต่อมาได้มีการพัฒนารูปแบบ ลวดลายที่สวยงาม และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ ได้ และเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของตำบลหนองห้าง เครื่องจักสานไม้ไผ่ลายจิดบ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาแปรรูปเป็นวัสดุสร้างเป็นเครื่องจักสานประเภทต่าง ๆ (ฉายรุ่ง ไชยกำบัง. 2547 : 9-21)

ประชาชนตำบลหนองห้าง ส่วนมากจะประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน ในลักษณะของการประกอบอาชีพเสริม ได้แก่ การทอผ้าพื้นเมือง ผ้าย้อมสีธรรมชาติ ผ้าไหม การจักสานกระติบข้าวเหนียว การจักสานกระเป๋าไม้ไผ่ลายจิด (กระเตาะ)ที่บ้านหนองห้าง

หมู่ที่ 6 อำเภอภูผินารายณ์ซึ่งอยู่ห่างจากอำเภอเมืองฯ จังหวัดกาฬสินธุ์ ประมาณ 80 กิโลเมตร แหล่งผลิตงานฝีมือชิ้นเยี่ยมที่จักสานตะกร้าจิดจากไม้ไผ่ซึ่งปัจจุบันเป็นสินค้าส่งออกและเป็น ที่นิยมของชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวญี่ปุ่นในแต่ละปีสามารถทำเป็นรายได้เสริมให้กับ ชาวบ้าน เนื่องจากเป็นงานที่ต้องใช้ความละเอียดและใช้ระยะเวลาในการทำค่อนข้างมาก รายได้ที่ได้มาก็ไม่คุ้มค่ากับเวลาที่เสียไป จึง ไม่นิยมทำเป็นอาชีพหลักกัน ดังนั้นชาวบ้านจะ ทำงานจักสานเมื่อว่างเว้นจากการทำนาผู้ชายจะจักสานเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ผู้หญิงก็จะทอ ผ้าไว้สำหรับใช้สอยในครัวเรือน

กลุ่มหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่บ้านหนองห้าง ตั้งอยู่ที่บ้านหนองห้าง ตำบล หนองห้างห่างจากอำเภอภูผินารายณ์ประมาณ 10 กม.จากที่ว่าการอำเภอภูผินารายณ์ไปตาม ถนนหมายเลข 2042 ประมาณ 2 กม. เลี้ยวซ้ายเข้าถนนลาดยางประมาณ 8 กม.ชาวบ้านที่นี่มี ฝีมือในการจักสานไม้ไผ่ เป็นลวดลายผ้าจิดฝีมือประณีตสวยงามมากผลิตภัณฑ์ได้แก่ กระตะาะ กระติบ กระเป่า และภาชนะต่างๆ (สืบค้นเมื่อ 5 มกราคม 2555 <http://www.puthai.com>)

งานจักสานไม้ไผ่ลายจิด เป็นงานที่ทำสืบต่อกันมาจากความทรงจำของพ่อถ่ายทอด ให้ลูกการสอนสืบต่อกันนี้เป็นการบอกเล่าและฝึกทำไม่มีการบันทึกลวดลายไว้เป็นหลักฐาน ทางเอกสารเช่นเดียวกับงานศิลปะพื้นบ้านอื่น ๆ ที่บางชนิดก็เสื่อมสูญไปแล้วพร้อมกับ กาลเวลาและอายุขัยของคนรุ่นก่อน นับเป็นเรื่องที่น่าเสียดายยิ่งที่มรดกทางวัฒนธรรมอันบ่ง บอกถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านอีสานประเภทนี้จะสูญสิ้นตามไป การศึกษาและการถ่ายทอด หัตถกรรมพื้นบ้านนอกจากเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ก่อนที่จะสูญหายไปยังเป็น การศึกษาประวัติศาสตร์ที่เน้นสำนึกและการแสดงออกของกลุ่มคนในท้องถิ่นเป็นหลัก โดย พิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยสร้างภาพรวมแห่ง อดีตและสามารถเชื่อมโยงระหว่างอดีตกับปัจจุบันได้สะท้อนให้เห็นสภาพการณ์ต่างๆ ของชุมชนในแต่ละสมัยว่ามีความเจริญ ความเสื่อม ความก้าวหน้าในด้านใด อย่างไรบ้าง (น. ณ ปากน้ำ. 2537 : 8)

จากสถานการณ์ข้างต้น จะเห็นว่าอาชีพเหล่านี้กำลังจะถูกละเลยและมีโอกาสขาด ผู้สืบทอดในคนรุ่นต่อไป เนื่องจากคนรุ่นปัจจุบันนิยมการทำงานรับราชการ บริษัทห้างร้าน ต่างๆมากกว่า และปัจจุบันเรื่องราวของการจักสานเริ่มเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปทำให้เครื่องจัก

सान ไม้ไผ่ลายขีดบ้านหนองห้าง อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ กลายเป็นสินค้าที่สำคัญ ทำรายได้ให้กับเกษตรกรชาวบ้านหนองห้างจนกลายเป็นอาชีพอย่างหนึ่ง ในปัจจุบัน การทำหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักสานไม้ไผ่ได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยซึ่งมีการสะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงชีวิตของคนในชุมชน

การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ดำรงคงอยู่ได้อย่างยั่งยืนคู่กับชุมชนสังคมได้ สืบต่อไปจึงเป็นจิตสำนึกที่ทุกคนในสังคมชุมชนท้องถิ่นต้องสร้างสมให้เกิดขึ้นอย่างเป็น รูปธรรม เพื่อปกป้องรักษามรดกทางภูมิปัญญาของบรรพบุรุษให้เจริญมั่นคงอย่างยั่งยืนสืบ ต่อไป ผู้วิจัยและชาวชุมชนบ้านหนองห้างจึงได้เล็งเห็นความสำคัญว่าควรมีการอนุรักษ์ภูมิ ปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรมจักสาน ไม้ไผ่ลายขีดและวิถีชีวิตเหล่านี้เอาไว้เพื่อให้เป็นแหล่ง เรียนรู้เป็นแหล่งถ่ายทอดประสบการณ์ความรู้และภูมิปัญญาไปสู่รุ่นลูกหลานต่อไป

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาในเรื่องการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรม พื้นบ้านเครื่องจักสานไม้ไผ่ลายขีดว่ามีวิธีในการถ่ายทอดภูมิปัญญาหัตถกรรมเครื่องจักสาน ไม้ไผ่ลายขีดอย่างไร มีแนวทางในการสืบทอดและอนุรักษ์ไว้ให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ได้ อย่างไร ในขณะที่ความเจริญทางเทคโนโลยีทำให้สภาพแวดล้อมทางสังคมเปลี่ยนไป ซึ่งผล จากการศึกษาค้นคว้าถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรมเครื่องจักสานและแนวทางการ อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นจะเป็นข้อมูลที่ชุมชนอื่นสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการ ถ่ายทอด และอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและคงอยู่คู่ชุมชน ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักสาน ไม้ไผ่ลายขีดบ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรมพื้นบ้าน เครื่องจักสานไม้ไผ่ลายขีด

ขอบเขตของงานวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นเฉพาะงานหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักสานไม้ไผ่ลายจิดบ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอภูผามาศ จังหวัดกาฬสินธุ์

1.1 วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักสาน ไม้ไผ่ลายจิด

1.2 แนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักสาน ไม้ไผ่ลายจิด

2. ขอบเขตของประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร คือ ผู้ที่อาศัยอยู่ในบ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอภูผามาศ จังหวัดกาฬสินธุ์

2.2 กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย

2.2.1 กลุ่มผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักสาน ไม้ไผ่ลายจิด 2 คน ได้แก่ นายประสิทธิ์ อุทภัย และนายคำแปง โสภาคะยัง

2.2.2 ผู้รับการถ่ายทอด 6 คน ได้แก่ เยาวชน 2 คน คือ นางสาววราภรณ์ บุตรโคตร และนายจตุรพฤษ ฝิว่อง ผู้สนใจ 2 คน คือ นายอนุชิต โครตพัฒน์ และนายดาวเรือง คนขยัน สมาชิกกลุ่มจักสานไม้ไผ่ 2 คน คือนายจรัสพันธ์ ไชยจันทร์ และนายพิชัย คนกล้า

2.2.3 ผู้เกี่ยวข้อง 13 คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน 3 คน คือ นายสัมฤทธิ์ ชมศิริ นายกอบต. นายถาวร สุระเสียง กำนัน และนางไพรวัดย์ ชมศิริ ครู ผู้ใช้เครื่องจักสานไม้ไผ่ 5 คน คือนางบุตรี ธานี นายลำเพียง อุโท นายเดชณรงค์ คนขยัน นายคำย ทะเสนฮด และนายดาวเรือง คนขยัน และเยาวชน 5 คน คือนายจักรายุทธ กุลชาติ นายศักดิ์ คนกล้า นายชันณรงค์ จิตจักร นางสาวกนกวรรณ สิงหาเมฆ และนายกฤษณะ ไชยจันทร์

3. ขอบเขตของพื้นที่

พื้นที่การวิจัย คือ บ้านหนองห้างหมู่ที่ 6 ตำบลหนองห้าง อำเภอภูผามาศ จังหวัดกาฬสินธุ์

4.ขอบเขตของเวลาในการดำเนินงาน

เริ่มตั้งแต่เดือน มกราคม พ.ศ. 2555 ถึงเดือน มกราคม พ.ศ. 2556

นิยามศัพท์เฉพาะ

การถ่ายทอด หมายถึง การเปลี่ยนผ่านความรู้ ประสบการณ์ ความเชื่อที่ได้รับจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยมีวิธีการหรือขั้นตอน คือ การบอกเล่า การสาธิต และการฝึกกระทำจริง

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) หมายถึง ความรู้ความสามารถของชาวบ้านที่สั่งสมสืบทอดกันมาอันเป็นศักยภาพหรือความสามารถที่จะใช้แก้ปัญหาปรับตัวเรียนรู้และมีการสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ของชุมชนที่จรจรโลงชุมชนให้อยู่รอดจนถึงปัจจุบันในที่นี้หมายถึงความรู้เรื่องการจักสานไม้ไผ่บ้านหนองห้างที่ได้รับการถ่ายทอดจากภูมิปัญญาบ้านหนองห้างไปสู่ลูกหลาน

การอนุรักษ์ หมายถึง การสืบทอดและการเผยแพร่การทำหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ลายจิดบ้านหนองห้างอย่างชาญฉลาดด้วยวิธีการที่มีความเหมาะสมเป็นไปอย่างมีระบบและถูกต้องตามหลักวิธีการทั้งการคัดเลือกวัสดุที่ใช้จักสานวิธีการในการจักสานการออกแบบขนาดรูปทรงลวดลายคุณภาพของผลิตภัณฑ์ประโยชน์ในการใช้สอยและการสร้างบรรจุภัณฑ์เครื่องจักสานไม้ไผ่

การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง การสืบทอดและการเผยแพร่ภูมิปัญญาด้านความรู้การจักสานไม้ไผ่ของชาวบ้านหนองห้างให้คงอยู่ในชุมชนและนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต พัฒนาเป็นอาชีพการจักสานไม้ไผ่ต่อไป

หัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ลายจิด หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์ได้สร้างขึ้นมาจากฝีมือและภูมิปัญญาโดยใช้วิธีสร้างงานด้วยการจักสานไม้ไผ่ นำไม้ไผ่มาประดิษฐ์เป็นเครื่องใช้หลายชนิด ที่มีลักษณะรูปทรงแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่นเพื่อการใช้สอยให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตซึ่งชาวบ้านหนองห้างได้ใช้ไม้ไผ่มาจักสานเป็นเครื่องใช้ลายจิดชนิดต่าง ๆ ได้แก่ กระจาด กระเตาะ ครุ กระด้ง ตะกร้า กระชอน กระติบ การออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานท้องถิ่นยังคงไว้ซึ่งด้านประโยชน์ใช้สอยด้านวัสดุ, รูปแบบความสวยงาม, ลักษณะเฉพาะถิ่นต่อมาได้มีแนวคิดที่จะออกแบบลายผลิตภัณฑ์ประเภทงานจักสานจากลายดั้งเดิมมาเป็นลายจิด โดยให้มีความสอดคล้องกับการใช้งานและเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

ไม้ไผ่ หมายถึง ไม้ที่นำมาใช้ในการจักสานลายจิดบ้านหนองห้างมีอยู่ 3 ชนิด ได้แก่ ไม้ไผ่ตง เนื้อไม้มีความแข็งแรงทนทานใช้ในการสานโครงตะกร้า ไผ่ไร่ มีเนื้อเหนียวโค้งงอได้มาก ใช้เป็นเส้นตอกสำหรับสานลายจิด ไม้ไผ่ไร่ที่นำมาจักสานต้องมีอายุ 2-3 ปี ไม้อ่อน และไม้แก่ไปเพราะไผ่ขนาดนี้จะมียางมีเชื้อ และเนื้อเหนียวคงทน และไผ่ปล้อง มีคุณสมบัติพิเศษคือเนื้อเปื่อยแมลงไม่กิน ใช้ทำขอบตะกร้าและสานสลักกับ ไผ่ไร่

ลายจิด หมายถึง ลักษณะของลวดลายชนิดหนึ่งที่ใช้การจัดหรือซ้อนขึ้น มีลักษณะแข็งแรงแบบเรขาคณิต การผูกลายและการประสานกันของลายจะเป็นเส้นตรง ลายจิดเป็นกรรมวิธีการทอผ้าให้เกิดลวดลายต่าง ๆ ที่สวยงาม ลายจิดมีลวดลายพื้นฐานมาจากสิ่งที่พบเห็นทั้งลายสัตว์ ลายพันธุ์ไม้ ลายจากสิ่งของเครื่องใช้ ลายเบ็ดเตล็ด ลายจากธรรมชาติ ลายรูปทรงเรขาคณิต ลายจากจินตนาการ และลายที่พัฒนาจากของเดิม

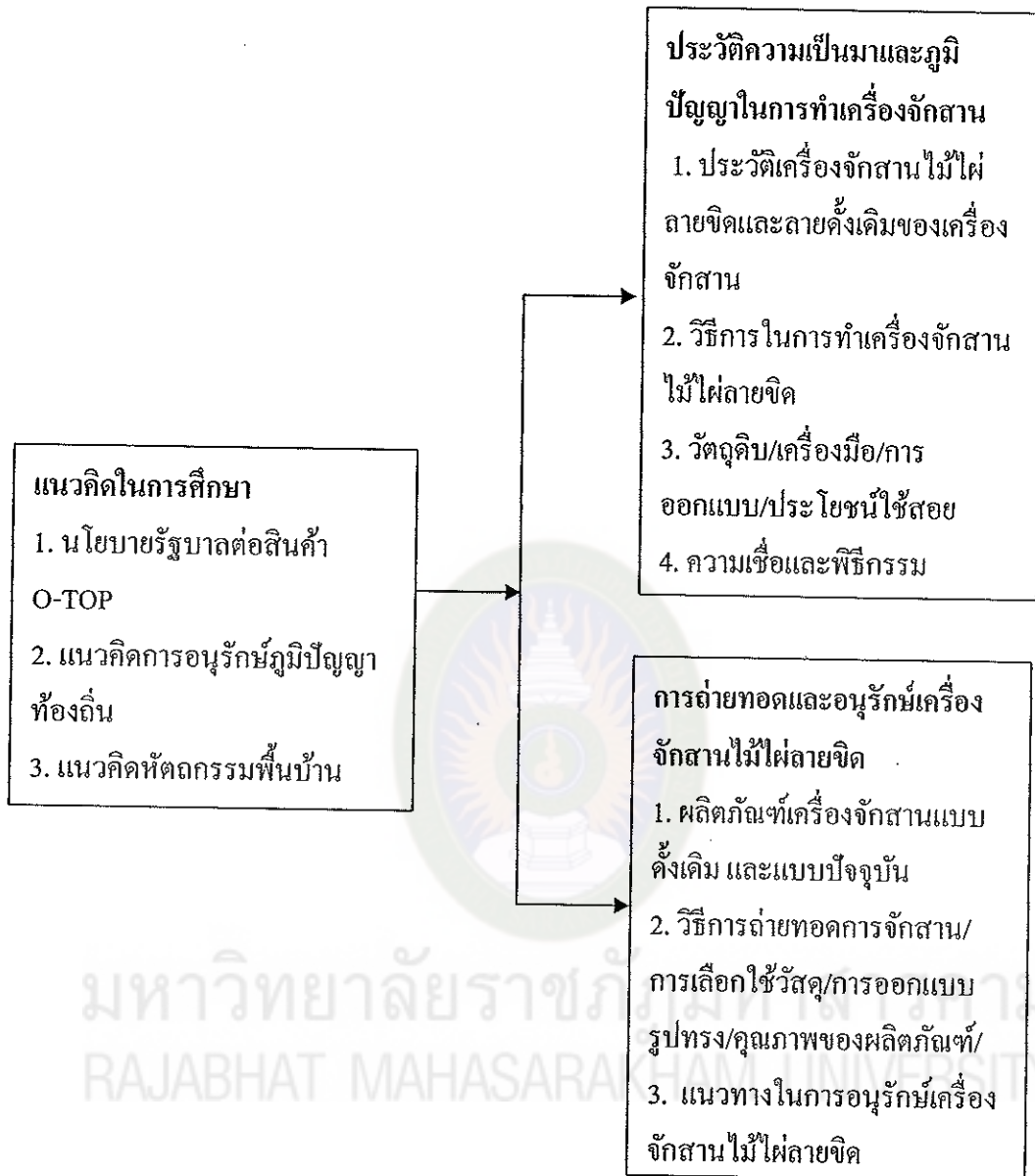
ประโยชน์การวิจัย

1. จากผลการวิจัยชาวบ้านหนองห้างได้เรียนรู้วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและได้เผยแพร่งานหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักสาน ไม้ไผ่ลายจิดบ้านหนองห้างอำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
2. ชาวบ้านหนองห้างได้สืบสานการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเผยแพร่งานหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักสาน ไม้ไผ่ลายจิดบ้านหนองห้างอำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
3. เกิดกระบวนการกลุ่มจักสาน ไม้ไผ่เป็นตัวอย่างให้ชุมชนอื่น ๆ ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่องการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักสาน ไม้ไผ่ลายจิดบ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยมีประเด็นในการศึกษาคือศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของเครื่องจักสาน ไม้ไผ่ลายจิด การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักสาน ไม้ไผ่ลายจิด และแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ดังกรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย เรื่องการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นงานหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักสานไม้ไผ่ลายจิดบ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์